

den i en fart framställer Israëliternas öden ända till detta folks undergång, så nödgas författaren omnämna alla de folkslag och deras regenter, som på Judiska staternas öden haft något inflytande, utan att läsaren om dessa folk och regenter kan hafva den minsta kunskap. Vill man skriva historie för allmogen, så bör man isynnerhet vara mon om att lemna en lätt fattlig öfversigt af händelserna, utan något bemödande om fullständighet. Kanske skulle också den rätta ordningen vara att begynna från det folks egen historia, för hvilket man skrifer, samt att steg för steg lemna en synkronistisk öfversigt af öfriga folkslags och länders öden, desto kortare i ju mindre beröring dessa stått till det ifrågavarande folket. Först derefter borde fortgång ske till de tider, som föregått dettas egen historia, och på denna grund kunde sedan utförligare skildringar uppdragas af de folk, hvilka på menskliga kulturens utveckling haft det mesta inflytande. Men allt detta anse vi likväl vara bortkastad möda, så länge läsaren icke eger någon geografisk karta, och berättelsen icke kan fortgå i bredd med ett kort geografi för hvarje land, som omtalas. För detta ändamål torde tre kartor, nemligen en öfver Finland, en öfver Europa och en globkarta, vara tillräckliga; och det är oss bekant, att dessa framdeles torde medfölja *Maamiehen Ystävä*. Först då, när läsarens öga och fantasi har ett fäste vid kartans konturer, kan äfven hans förstånd mäktigt ordna de händelser, den historiska berättelsen öfverlemnar åt hans minne, hvarigenom denna för honom blir ett själsstärkande studium i stället för en blott trasslig minnessak.

Bland de små notiser, som sluta häftet, äro ett par temligen oförståndliga, och åtminstone en fullkomligt obehörig. Att öfversätta Barometer med »painon-mitta» är t. ex. en verklig tafatthet. Hvilket gagn Finska bonden må hafva af den lärdom, att en slipsten kan härdas i het »stenkolsolja», torde Utg. hafva svårt att upplysa.

Språket är begripligt och temmeligen rent, ehuru vi icke tro, att ortografien öfverallt skall finna nåd inför lingvisternas ögon. Former, sådane som »ajaan», »pojaaksi», »nouri» »nouelle» i st. f. ajan, pojaksi, nuori, nuorelle, äro äfven alltför inskränkta provincialismer. Olyckligtvis hafva, troligen af ovana vid korrektur läsning, en mängd tryckfel insmugit sig, dock få förvillande. Och då dessa i följande häften väl skola undvikas, samt språket, såsom sagdt, är rent och begripligt, så vore hvarje klander i dessa hänseenden otidigt.

Hvad vi anfört torde vittna, att hvarje för almogens upplysning nitälskande man med tillfredsställelsen att hafva gagnat kan uppmana densamma att tillegna sig dessa *Ajaan Kuluja*. Det utomordentligt billiga priset af 10 kopek S:r för hvarje häfte om fyra ark, häftadt och försedt med ett kulört omslag, ger äfven godt hopp om framgång för uppmaningen. Utg. lofvar 4–6 dylika häften om året, och det vore högligen att beklaga, om allmänhetens välvilja icke skulle uppmuntra hans gagneliga företag, hvars omkostnader endast med god afsättning ens kunna betäckas.

126 INTELLIGENSBLADET

Litteraturblad till Saima 1. och 8. VIII 1844

från Upsala har en artikel »Om lexläsning och Föreläsningar», hvilken lika gerna kan anses vara skriven för vårt lands Universitet, som för det i Upsala, och vi anse derföre icke onyttigt att här meddela några

utdrag ur denna artikel.

Sedan Förf. yttrat sin åsigt, att äfven vid de lägre Läroverken undervisningen blifvit utbildad till ett rätt fullständigt maschinväsende, fortfar han:

»Om ett sådant mekaniskt bedrivande af undervisningen, som vi ofvan angifvit, varit öfvadt på dess lägre stadier, så är klart, att det redan vid Universitetet skall börja omiskänneligen utveckla sina frukter, och att det der skall vara så mycket svårare att utrota, som det redan genom vanans makt vunnit en viss styrka och fasthet. Här af följer, att början till en innerligare och ädlare studiernas rigtning egentligen bör utgå från de lägre bildningsanstalterna och inom dem måste hafva vunnit en viss stadga, förrän äfven en sådan kan blifva allmän hos Universitetets studerande ungdom, samt att Universitetet ej utan orättvisa kan ensamt bära skulden för det ytliga schematiska och industriela sätt, hvarpå studierna bedrivnas. Dock skall man väl kunna antaga, att Universitetet, derest det med institutioner och lefvande förhållanden kraftfullt uppträdde deremot, skulle förmå ej allenast inom sig bryta denna skadliga rigtning, utan äfven genom sitt inflytande på de lägre läroverken mäktigt bidra till inom dem småningom och i roten döda densamma. Men så värdigt det än vore den fosterländska bildningens högsäten, och så rättvisa anspråk man än synes ega, att just ifrån dem utginge väckelsen till ett lika ädelt som vetenskapligt studiilif, så litet dristar man vid betraktande af närvarande förhållanden derom göra sig några stora förhoppningar. Detta synes hårdt sagdt, och vi skulle vara mer än lättsinniga, om vi utan den fullaste öfvertygelse om sannfärdigheten af vårt påstående uttalade detsamma; ja äfven, om vi gjorde det utan afsigt att genom öppet ådagaläggande af anmärkta förhållande söka i vår ringa mon bidra till en förbättring. Med den stora aktning och vördnad man än må hysa för de ädla personligheter, hvilka vid härvarande lärosäte i flera vetenskaper arbeta med lika mycken kärlek och nit som sjelfuppoffring, med fullt erkännande af det djupa inflytande, de inom mindre kretsar utöfva, nödgas man dock erkänna, att detta ingalunda förmår ändra den allmänna karakter af ytlighet, hvilken vidlåder härvarande Universitetsstudium. Denna hafver för fast rot i vanor och dermed förknippade fördelar, för att genom blott enskildas makt och försök kunna hämmas.

Inom hvarje studium kan man till en början urskilja tvenne momenter: den enskildes andliga arbete att tillägna sig den honom föreliggande ännu traditionela bildningen, och denna tradition sjelf eller det läroobjekt, som han skall bearbeta till sin egendom och sitt vetande. Det närmare utförandet af dessa båda momenters betydelse och ömsesidiga förhållande kunna vi bespara oss, då det för ej längesedan blifvit gjordt af en annan hand¹. För vårt ändamål vilja vi blott tillägga, att ofvannämnda tillägnande, ehuru det i sin rätta mening är och alltid borde vara ett arbete af den djupaste sjelfverksamhet, dock äfven kan vara af den ytliga art, att det tillåter en temlig inre sysslolöshet, och så föga berörer andens egentliga krafter, att dessa dervid förblifva i ostört ro och hvila. Detta sednare eger då rum, när läroämnet, traditionen, eller det objektiva vetandet blott såsom sådant uppfattas, utan att den uppfattande, genom inträngande i dess inre gång och utveckling, lefvat i dess lif eller bearbetat

¹ »Om det Akademiska Studium af Joh. Vilh. Snellman. Sthlm 1840.»

det till sitt särskilda vetande och sin egendom. Ett sådant vetande har man benämnt minneskunskap, och dess natur är att ännu hastigare bortfalla, än den blifvit vunnit, att icke stärkande och förädlade vilja ingå i den enskildas allmänna bildningsprocess och att i samma mån blifva förtryckande och förslöande, som den växer i massa. Det är i detta hänseende som Lichtenberg träffande säger: 'att man ej lätteligen kan tänka öfver för mångahanda ting, men väl läsa öfver för många; att man vinner dess mera inre kraft och rikedom, öfver ju flera föremål man tänker, det vill säga ju flera man söker bringa i förbindelse med sin tankegång och sin erfarenhet. Med läsandet åter eger det motsatta förhållandet rum, i det man utbreder sig utan att samla och stärka sin kraft,»

Så långt *Intelligensbladet*. Vi skola i ett följande nummer lemna fortsättning. Här fästa vi särskildt uppmärksamheten på sistanfödda yttrande af Lichtenberg, hvilket väl äfven kan tillämpas på discentes vid landets Universitet – ty dessa läsa vanligen också det ringa, de läsa, såsom minneslexa – men på dess docentes har en vida strängare tillämpning. Vi hafva någon gång förut påminnt om den vana, som bjuder, att en vetenskapsman i Finland skall streta igenom allt det dugliga och odugliga Tyskarne i hans vetenskap skrifva. Detta ger honom ingen rast eller ro till sjelfverksamhet, till egen produktion, och hans »kraft» långtifrån att stärkas förtäres småningom, tills han vid en svagare konstitution fattar leda för all andlig spis, eller vid en starkare genom ständigt slukande döfvar den andliga indigestionens smärtor.

«8. VIII»

»OM LEXLÄSNING OCH FÖRELÄSNINGAR.»

»Betraktar man nu oväldigt och uppmärksamt härvarande Universitetsstudium, skall man finna, att nästan alla läroämnen uppfattas på ofvannämnda mekaniska sätt, och än vidare, att de gemenligen insamlas blott i och för en blifvande examen. Att med anledning deraf utbryta i klagomål öfver den nuvarande ungdomens egennytighet eller låga rigtning vore lika ganglöst som orättvist, då den ju af sådana inre och yttre bevekelsegrunder, hvarför den sjelf ej kan göras ansvarig, oemotståndligt drifves dertill. Den vid Universitetet inträdande (vi mena den egentligen studerande) ynglingen bestämmes både i valet och utförandet af sina akademiska studier naturligtvis först af sin elementarbildnings fordringar och sedan af de fordringar, hvilka han ser uppställda såsom mål för de närmaste årens arbete, samt af andan och arten af de studier, hvilka hans jemnåriga och hans umgängesvänner bedrifva. Böcker och kurser har han inläst under sin skoltid, på böcker och kurser, tentamina och examina, och intet annat, får han anvisning vid högskolan. Kamraterna, hans enda rådgifvare, skämta öfver eller lefva i ungdomslifvets glada uppträden, eller sysselsätta sig med de ämnen, dagens händelser gifva vid handen; kommer talet på studier, afhandlas åter blott tentamina, examina och dermed sammanhängande saker, dock välförståendes såsom tråkiga och oegentliga episoder i deras egentliga lif. Han lär sig således temligen snart, att hans blifvande studium blott är en fortsättning af skoltidens lexor, samt kommer småningom äfven till den insigt, att det kan och behöfver stå i oändligt ringa förbindelse med hans inre lifs egentliga sträfvanden och förhoppningar. Det kan således handteras beqvämligen detta studium, det kan, såsom en handtverkares verktyg, efter omständigheterna bortläggas och återtagas och är framförallt ej förknippadt med den inre strid

och anfäktelse, som åtföljer det sanna studiets eller forskningens arbete.

Af här i korthet angifna förhållanden måste den studerande ynglingen ovilkorligen bestämmas. I englighet dermed inrättar han nu sina studier. Då examen är hans och hans kamraters akademiska bestämelse, måste dess snabbaste och bekvämligaste genomgående blifva hufvuduppgiften. Derpå ser man ock allt beräknadt. Lifvet är kort och de akademiska åren blott en obetydligt del deraf. Det blifver därför nödvändigt att afgöra saken så summariskt som möjligt. Kompendierna blifva således en nödvändig tillflykt. Men att inom dem ej studeras vetenskaper, torde ej behöfva bevisas; men väl kan det vara nödvändigt att erinra, att icke engång de förelagda kompendierna läsas, eller kunna läsas med tillbörlig noggrannhet, emedan hvar och en har för många af det slaget att genomläsa och vanligen för litet öfivad tankekraft och omfattning af studier för att inse vetenskapernas förvandtskap och dermed för sig vinna en lättnad. Det är därför en vanlig företeelse, att de, som mena allvarligast med sina studier, lemna dem af sina lexor, hvilka de ej anse ligga i sin väg, och gerna underkasta sig den deraf följande lilla smälek och förebräelse, för att, så mycket det utan ledning af ingripande lärares personlighet kan vara möjligt, söka göra sig bättre hemmastadde inom en trängre krets af vetande. Väl ligger i den allmänna karakteren af härvarande akademiska studium, som sträfvar att med all makt kvarhålla den studerande på elementarbildningens studium, för ynglingen ett nästan oöfverstigligt hinder att genomarbota sig till en egen och vetenskaplig insigt, äfven inom en sålunda afskild trängre krets; men redan blotta försöket att åstadkomma något sådant är berömvärdt och innehåller tillika en ej oviktig anvisning af den i sakens natur grundade väg, man vid en blifvande ombildning af vårt examensväsende har att taga. Detta urval är isynnerhet vanligt vid de inom filosofiska fakulteten förekommande examina, hvilka utmärka sig framför andra akademiska pröfningar genom sina ämnens mångfald. Deras reform har därför i lång tid varit målet för alla vänner af ett förbättradt Universitetsstudium och lärar äfven för flera år sedan hafva redan varit föreslagen, ehuru ingen verkställighet följt eller ännu troligen under många år lärer vara att hoppas. Det må emellertid vara ett bevis på, att aldrig någon korporation reformerat sig sjelf, dertill ej tvingad af en yttre impuls. Tvärtom synes man snarare böjd att fortgå i den engång påbegynta riktningen, i det man i denna fakultet insätter så många nya professioner, man därför kan vinna, och att man ej vunnit alla, man därför föreslagit, minskar ej försökets betydelse. Så mycket man därför i allmänhet har skäl att glädja sig deröfver, att vetenskaperna blifva fullständigt representerade vid lärosätet, så kan man dock icke, vid sakernas närvarande inrättning, utan medömkan tänka på ungdomen, hvilken i hvarje sådant fall erhåller en ny lexa till öfverläsning. Ty att läsa och föredraga en vetenskap blott för dess egen skuld utan rätt att deri examinera eller tentera, dertill skulle visst aldrig en professor vilja bekväma sig, det vore för honom en den dödligaste skymf¹. Förr låter han allt annat och angelägnare fara, såsom vi längre ned skola se. Inom de högre faculteterna, der

¹ Häre anse vi Förf. hafva tagit miste. Orsaken är enkelt den, att med få undantag en professor icke har andra åhörare än dem, hvilka inför honom skola aflägga en examen samt deraf förbindas att besöka hans kollegium. Red:s Anm.

ett vetenskapligt studium i följd af läroämnenas antal och närmare samband är och bör vara möjligare, motverkas dock sådant, utom af den allmänna engång häfdvunna rigtningen på examen, dels af de långa preliminärstudierna inom den filosofiska fakulteten, dels och förnämligast af bristande förberedelse och ett för vetande ofta fullkomligt dödt sinne bland den ungdom, som inom dem skall mottaga sin bildning. Beklagligtvis är detta sednare förhållande det vanliga bland dem, som egna sig åt det presterliga eller juridiska kallet, hvilka båda dock för samhällets väl eller ve äro af den utomordentligaste vikt. En theologie studiosus skall du omöjligan med några föreställningar kunna förmå att gå öfver sitt möjligaste kortaste kompendium, du må vara glad, om han kan nödtorfteligen förstå och explicera detsamma; ifall det är författadt på ett fremmande språk. Vi veta, hvad vi säga, och vi öfverdrifva icke det verkliga förhållandet. Han mäktar ej medfölja gången af en föreläsning inom sitt vetandes område, ifall den aldrig så litet skulle höja sig öfver det hvardagliga eller en blott historisk framställning, han förmår ofta ej sammanhålla bevisningen af en sats i de bibliska böckerna och ser sig i stor förlägenhet, om det blir fråga om att gifva en sammanhängande redogörelse för en hel Paulinisk epistel. Talar du för en sådan yngling om vettenskapens nödvändighet och värde för hans blifvande kall, skall han på dig kasta en förvånad blick, som säger: du är en drömmare, som intet fattar af verklighetens verld, eller: det må vara för andra, för mig och männen af mitt yrke är det icke. Med erkännande af de verkliga framsteg den juridiska bildningen gjort i förhållande till, hvad den här för några år sedan var, måste vi dock påstå, att särdeles den allmänna vetenskapliga eller filosofiska grundläggningen är af den art, att den i ytlighet öfvergår allt annat af det slaget vid härvarande lärosäte. Det är för hvar och en klart, att den filosofiska rätts- och samhälls-läran, de allmänna grundsatser, hvarpå rätt och samhällsordning äro byggda, jemte dithörande historia och litteratur, måste vara en den nödvändigaste kunskap för den, hvars kommande verksamhet skall röra sig inom den sfer af lifvet, der de dagligen och stundligen hafva sin användning. Utan att hafva gjort sig ett klart medvetande om dessa grunder, skall han i de viktigaste frågor blifva gifven till pris åt ett vacklande och en osäkerhet, som för det allmänna ej kan vara annat än högst farlig, samt till rof åt dagens mest olikartade meningar, ett beroende för honom sjelf skamligare än något annat. Och huru grundlägges nu här den sjelfständighet, hvarpå statens framtida lugn och kraft till en ej obetydlig del beror? Jo – du skall förvånas värda läsare, du, som ej känner härvarande examensidrotter – på det sättet, att åt detta studium egnas, under liktidigt bedrifvande af ännu sex eller sju andra ämnen, högst en termin, vanligen några veckor före den hotande examen. Dock kan saken afgöras ännu beqvämligare och på några dagar. Det går nemligen an att för denna tid hyra sig en samhällsuppbyggare, som på ett ark papper eller en tafla kan uppställa begreppen, lika ett åttartal under sina tillbörliga linier och vinklar, derifrån den unga mannen uppfattar dem med sitt öga och sin inbillningskraft samt, ifall han är vetenskapen rätt bevågen, äfven i sitt minne för att uppbära dem till sin tentator och examinerator och sedan åter med nöje lössläppa dem. Vi tro visst aldrig, att någon vid landning å Riddarholmsqvaien ännu haft en definition i sitt förvar. Saken har sin löjlige sida; den nedslående är dock tyvärr den öfvervägande. Denna betraktelse förer oss otvunget till en annan,

10

20

30

40

50

eller den, att just de studier, hvilka i och för sig utan hänseende till deraf i lifvet härflytande skenbarlig vinst hafva det största värde och därför i allmänhet äro den säkraste gradmätare på den större eller mindre vetenskapliga anda, hvilken råder inom ett lärosäte, äro just de, hvilka hos oss mest vårdslösas eller ytligast bedrifvas.

Om nu så är, hvad vi tro svårligen skall kunna bestridas, och som synes följa af hvad vi här i korthet antydt, att det är den allmänt vetenskapliga eller formela bildningens låga ståndpunkt, jemte dermed följande brist på sinne för vetenskap i allmänhet, som hos oss motarbetar hvarje i egentlig mening fritt akademiskt studium; så måste förbättringen sökas i just denna formela bildnings höjande till full betydelse och verksamhet. De inrättningar, hvilka fått denna i sin vård, äro Elementarläroverken och Universitetens filosofiska fakulteter. Af dessas förnuftiga och ändamålsenliga ombildning, på deras arbetens förenkling och bättre rigtning tro vi framgången hufvudsakligast bero. Skilja vi oss härutinnan fullkomligen från dem, hvilka immerfort vilja nya läroämnens insättande och litet smakadt af hvarje, hvilka sätta sin förnämsta lit till yttre reglementariska föreskrifter: är därför vår åsigt af ungdomsbildningen ingalunda regressiv, om den och skulle råka stå i strid med den af mången yrkade brokigheten. — — —

Men härvid befinna vi oss åter inför de första satserna, hvarifrån vi i denna afhandling utgingo. Vi sade, att en söndrande makt inträngit sig mellan lärande och lärare, och behöfva, då vi återgå till skärskådande af detta förhållande inom Universitetet, tyvärr ej länge söka efter bevisen. Vid nuvarande universitetsstudiers uteslutande rigtning på examina bjuder klokheten hvarje yngling att på ginaste väg och kortaste tid söka närma sig detta mål¹. Han längtar ut i lifvet; ty hvad man än må sjunga om den akademiska friheten, snart kommer han i erfarenhet af, att den, sådan den är, egentligen intet annat är än skolans tvång under en ny form. — Med en ofta beundransvärd flit och försakelse, hvilka förtjente bättre användas, genomsträfvat han band efter band eller häfte efter häfte, allt af det mest olikartade innehåll. Detta arbete, som, der det eljest är redligt och eger en bestämd rigtning, är den ena och oundgängliga sidan af ett sannt akademiskt studium, bekommer här genom sin ensamhet och afsöndring en viss dufvenhet eller unkenhet, likasom ock genom ämnenas mängd i de flesta fall en oundviklig ytlighet. Den motvigt, hvilken den akademiska läroinrättningen häremot uppställt, nemligen de offentliga föreläsningarne, träda i följd af alla dessa förhållanden alltmer i bakgrunden. De bevistas af många alldeles icke, af andra högst oregelbundet och af ännu andra, hvad än sämre är, af ögontjeneri eller nödtvång.»

Här öfvergår Förf. till en bevisning i detta hänseende speciel för Upsala universitet. Så får man veta, att föreläsningarne i Grekiskan räkna 4–5 stundom ingen åhörare, de i filosofiens historia 5–6 ibland deröfver, de i religionsfilosofien ett tiotal, de i nyare litteratur några få åhörare af Upsalas 800 studenter. Det är ju beklagligt – att sådant i tryck omtalas! – Men Förf. går än längre. Han omtalar, hvilka professorer förskaffat sig längre eller kortare ledighet från föreläsningar, icke från de konsistoriela göromålen, ehuru dessa i Upsala omfatta äfven stadens polis. Han förmenar, att »denna liknöjdhet för det

¹ Denna »klokhet» kan ibland uppträda offentligen i en akademisk lärares skepnad. Red:s Anm.

offentliga lärarekallet ingalunda blifver förborgad för den studerande ungdomen, som således, utom af andra omständigheter, äfven af sina lärare sjelfva måste lära sig att missakta de offentliga föreläsningarne.»

Med rätta anser han dock »egentligaste orsaken till nämnda företeelser vara att finna i den allmänna karakter, vårt universitetsstudium erhållit genom det idkeliga lexläsandet, tenterandet och examinerandet, och den derigenom förändrade ställning, hvari professorn kommit till de unga idkarne af sin vetenskap. Han har ifrån sin hufvudsakliga bestämmelse att vara lärare öfvergått till den att vara tentator eller förhörare.» Förf. hade kunnat tillägga, att tenterandet och examinerandet nu engång måste så vara, men att det står i professors behag att så inrätta detta, att lexläsning icke blifver tillräcklig, utan examinandens hänvises till ett verkligt vetenskapligt studium. Det tillhör just föreläsningarne att härtill ingifva examinandens håg och kraft. Men om elementarläroverken sända till Universitetet studenter, hvilka platt icke duga till annat än att läsa lexor, så står det dessa fritt att med lexorna fortfara, tills de tröttna och vända sig till plogen eller lästen. Samhället förlorar derpå intet. Dock fordras härtill, att professors eget studium är något annat än lexläsning.

10

20

127 FÖRDELEN AF ARBETE I STORT.

Saima n:o 32, 33, 34 och 41 8., 15. och 22. VIII, 10. X 1844

I. FÖRDELEN AF ARBETE I STORT.

Angående detta ämne kan man som om många andra säga, att deri ännu intet är afgjort, ehuru mycket det än blifvit afhandladt. Till detsamma hör äfven den ofta väckta frågan om fördelen af hemmansklyfningar. För den, som följt med Svenska Tidningslitteraturen, är det bekant, att icke längesedan äfven i Sverige en häftig strid fördes om fördelen eller skadan af en obegränsad hemmansklyfning. På ena sidan uppträdde hufvudsakligen Hr. Richert, samme lagfarne domare, som så länge varit oppositionens ministerkandidat, till försvar för den enskilda egarens rätt att dela sin jord och fördelen af denna delning samt ansågs dervid föra den liberala sidans talan, medan de konservativa ifrigt sökte bestrida hans åsigter. Vi hvarken erinre oss bevisen för eller mot, ej heller är det oss bekant, huru den förändring i hithörande lagstiftning utföll, om hvilken då var fråga. Men ämnet har, såsom nämnt är, ofta varit under diskussion, och det är af så vigtig art, att några ord i detsamma, tjenande till att derpå fästa den allmänna uppmärksamheten, icke kunna anses för öfverflödiga.

30

40

Nationalekonomerna hafva, såsom man lätt kan föreställa sig, icke kunnat undgå att fästa sin undersökning vid den allmänna fråga: hvilkendera som är mera produktivt, arbete i större eller inskränkta skala? Hvar och en, som flygtigt fäster sig vid frågan och vid dess besvarande tager sin möjliga erfarenhet till råds, anser väl för afgjort, att ett arbete i större skala är mera fruktbringande. Men med detta svar har det sina sidor. Visserligen kunna vid ett arbete drifvet i stort många omkostnader besparas, t. ex. ett stort hus blifva billigare än många små, machiner begagnas i stället för handkraft, öfverhufvud dugligare redskap begagnas och arbetskraften lättare användas på rätt ort och tid o. s. v.; hvilket allt måste åstadkomma en större frukt af det nedlagda kapitalet. Men använder man denna allmänna sats på särskilda slag af arbete, så skall man lätt finna, att den såsom hvarje annan tål

50